

Πως ο φεμινισμός έγινε υπηρέτης του νεοφιλελευθερισμού - και πως να τον ανακτήσουμε

της Nancy Fraser (Μετάφραση Ελένη Βουγιουκλάκη)

Ως φεμινίστρια, πάντα υπέθετα ότι αγωνιζόμενη για την χειραφέτηση των γυναικών έχτιζα έναν καλύτερο κόσμο – με περισσότερη ισότητα, δικαιοσύνη, ελευθερία. Τελευταία όμως άρχισα να ανησυχώ ότι ιδανικά που προέβαλε πρώτος ο φεμινισμός, εξυπηρετούν πολύ διαφορετικούς σκοπούς. Ανησυχώ συγκεκριμένα ότι η κριτική μας στο σεξισμό δικαιολογεί τώρα νέες μορφές ανισότητας και εκμετάλλευσης.

Σε μία σκληρή στροφή της μοίρας, φοβάμαι ότι το κίνημα για την απελευθέρωση των γυναικών μπλέχτηκε σε μια επικίνδυνη σχέση με νεοφιλελεύθερες προσπάθειες να χτιστεί μια κοινωνία της ελεύθερης αγοράς. Αυτή η σχέση θα μπορούσε να εξηγήσει πως έγινε και φεμινιστικές ιδέες που κάποτε ήταν μέρος μιας ριζοσπαστικής κοσμοθεωρίας, εκφράζονται όλο και περισσότερο με ατομιστικούς όρους. Ενώ κάποτε οι γυναίκες έκαναν κριτική σε μια κοινωνία που προωθούσε την καριέρα, σήμερα συμβουλεύουν τις γυναίκες να “χωθούν”. Ένα κίνημα που κάποτε έδινε προτεραιότητα στην κοινωνική αλληλεγγύη, τώρα επευφημεί τη γυναικεία επιχειρηματικότητα. Μια προοπτική που κάποτε εκτιμούσε τη “φροντίδα” και την αλληλεξάρτηση τώρα προωθεί την ατομική εξέλιξη και την αξιοκρατία.

Πίσω από αυτήν την μετατόπιση βρίσκεται μια τεράστια αλλαγή στο χαρακτήρα του καπιταλισμού. Ο κρατικά διαχειριζόμενος καπιταλισμός της μεταπολεμικής εποχής έδωσε τη θέση του σε μία νέα μορφή καπιταλισμού - “ανοργάνωτη”, παγκοσμιοποιημένη, νεοφιλελεύθερη. Το δεύτερο κύμα του φεμινισμού εμφανίστηκε σαν μία κριτική του πρώτου, αλλά κατέληξε υπηρέτης του δεύτερου.

Με το προνόμιο της εκ των υστέρων ματιάς, μπορούμε τώρα να δούμε ότι το κίνημα για την απελευθέρωση των γυναικών έδειχνε ταυτόχρονα σε δύο πιθανότητες. Σε ένα πρώτο σενάριο, σκιαγραφούσε έναν κόσμο στον οποίο η χειραφέτηση σε ζητήματα φύλου θα πήγαινε χέρι-χέρι με τη συμμετοχική δημοκρατία και την κοινωνική αλληλεγγύη. Σε ένα δεύτερο σενάριο, υποσχόταν μία νέα μορφή φιλελευθερισμού, ικανού να αποδίδει τόσο στις γυναίκες όσο και στους άντρες τα αγαθά της ατομικής αυτονομίας, της αυξημένης επιλογής και της αξιοκρατικής ανέλιξης. Με αυτήν την έννοια, το δεύτερο κύμα του φεμινισμού ήταν αμφίθυμο. Συμβατό με δύο διαφορετικές θεωρήσεις της κοινωνίας, ήταν προσαρμόσιμο σε δύο διαφορετικές ιστορικές αναπτύξεις.

Όπως την βλέπω εγώ, η αμφιθυμία του φεμινισμού επιλύθηκε τα τελευταία χρόνια προς όφελος του δεύτερου, του φιλελεύθερου-ατομιστικού σεναρίου – αλλά όχι επειδή υπήρξαμε παθητικά θύματα νεοφιλελεύθερων αποπλανήσεων. Αντιθέτως, προσφέραμε τρεις σημαντικές ιδέες σε αυτήν την εξέλιξη.

Μια συμβολή μας ήταν η κριτική μας στον “οικογενειακό μισθό”: στο ιδανικό της οικογένειας με το αρσενικό κουβαλητή και το θηλυκό νοικοκυρά, που ήταν κεντρικό στον κρατικά οργανωμένο καπιταλισμό. Η φεμινιστική κριτική αυτού του ιδανικού χρησιμοποιείται τώρα για να νομιμοποιήσει τον “ευέλικτο καπιταλισμό”. Εξάλλου, αυτή η μορφή καπιταλισμού στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην έμμιση εργασία των γυναικών, ιδιαίτερα στην χαμηλά αμειβόμενη εργασία σε υπηρεσίες και στην βιοτεχνία, που επιτελείται όχι μόνο από νέες,

άγαμες γυναίκες αλλά και από παντρεμένες και γυναίκες με παιδιά, όχι μόνο από γυναίκες συγκεκριμένων φυλών, αλλά από γυναίκες κάθε υπηκοότητας και εθνικότητας. Καθώς οι γυναίκες ξεχύθηκαν στην αγορά εργασίας σε όλο τον κόσμο, το ιδανικό του κρατικά οργανωμένου καπιταλισμού για τον οικογενειακό μισθό αντικαθίσταται από το νέο, πιο μοντέρνο κανόνα – προφανώς με την ανοχή του φεμινισμού – της οικογένειας με δύο εισοδήματα.

Δεν έχει σημασία ότι η πραγματικότητα που διέπει το νέο ιδανικό είναι χαμηλότερα επίπεδα μισθών, ελαττωμένη εργασιακή ασφάλεια, μειούμενο επίπεδο ζωής, αύξηση στον αριθμό των ωρών εργασίας ανά νοικοκυριό, αύξηση στις διπλές βάρδιες – πλέον συχνά τριπλές και τετραπλές – και άνοδος της φτώχειας, που εμφανίζεται όλο και περισσότερο στα νοικοκυριά που στηρίζονται κατά κύριο λόγο σε γυναίκες. Ο νεοφιλελευθερισμός «πουλάει φύκια για μεταξωτές κορδέλες» όταν αναπτύσσει μία αφήγηση περί γυναικείας ισχύος. Επικαλούμενος τη φεμινιστική κριτική για τον οικογενειακό μισθό, ενσωματώνει το όνειρο της γυναικείας χειραφέτησης στη μηχανή της κεφαλαιακής συσσώρευσης.

Ο φεμινισμός συνέβαλε στο νεοφιλελεύθερο ήθος και με ένα δεύτερο τρόπο. Στην εποχή του κρατικά οργανωμένου καπιταλισμού, σωστά κάναμε κριτική σε ένα περιορισμένο πολιτικό όραμα τόσο πολύ επικεντρωμένο στην ταξική ανισότητα που δεν μπορούσε να δει τέτοιες “μη-οικονομικές” αδικίες όπως η οικογενειακή βία, η σεξουαλική παρενόχληση και η αναπαραγωγική καταπίεση. Με την απόρριψη του “οικονομισμού” και την πολιτικοποίηση του “προσωπικού”, οι φεμινίστριες διεύρυναν την πολιτική ατζέντα και επερώτησαν ιεραρχίες που στηρίζονταν σε πολιτισμικές κατασκευές σε σχέση με τις φυλετικές διαφορές. Το αποτέλεσμα θα έπρεπε να ήταν η επέκταση του αγώνα για δικαιοσύνη ώστε να συμπεριλάβει τόσο την οικονομία όσο και τον πολιτισμό. Αλλά το πραγματικό αποτέλεσμα ήταν η μονόπλευρη συγκέντρωση στην “φυλετική ταυτότητα” εις βάρος των ζητημάτων που αφορούν το ψωμί μας. Ακόμα χειρότερα, η φεμινιστική στροφή στις πολιτικές ταυτότητας συνυφάνθηκε όμορφα με έναν αναδυόμενο νεοφιλελευθερισμό που ήθελε όσο τίποτα να καταπιέσει κάθε μνήμη κοινωνικής ισότητας. Στην πραγματικότητα, κάναμε την κριτική στον πολιτιστικό σεξισμό απόλυτη τη στιγμή που έπρεπε να διπλασιάσουμε την προσοχή μας στην πολιτική οικονομία.

Τέλος, ο φεμινισμός βοήθησε το νεοφιλελευθερισμό με μία τρίτη ιδέα: την κριτική στο πατριαρχικό κοινωνικό κράτος. Αναμφίβολα προοδευτική την εποχή του κρατικού καπιταλισμού, αυτή η κριτική έχει από τότε συγκλίνει με τον πόλεμο που διεξάγει ο καπιταλισμός στο “κράτος νταντά” και τον πρόσφατο κυνικό του εναγκαλισμό με τις ΜΚΟ. Ένα ενδεικτικό παράδειγμα είναι η “μικροπίστωση”, το πρόγραμμα με τα μικρά τραπεζικά δάνεια σε γυναίκες του παγκόσμιου νότου. Παρουσιαζόμενη σαν μία δυναμική, από-τη-βάση-στην-κορυφή εναλλακτική στην από-την-κορυφή-στη-βάση γραφειοκρατία των κρατικών σχεδίων, η μικροπίστωση διαφημίζεται σαν το φεμινιστικό αντίδοτο για τη φτώχεια και την υποβολή των γυναικών. Αυτό που παραβλέπεται όμως, είναι μία ενοχλητική σύμπτωση: η μικροπίστωση άνθισε όταν τα κράτη εγκατέλειψαν τις μακρο-δομικές προσπάθειες να καταπολεμήσουν τη φτώχεια, προσπάθειες που είναι αδύνατο να αντικαταστήσει ο μικρής έκτασης δανεισμός. Και σε αυτήν την περίπτωση λοιπόν, μια φεμινιστική ιδέα ενσωματώθηκε από τον καπιταλισμό. Μία οπτική που στόχευε αρχικά στην δημοκρατικοποίηση της κρατικής εξουσίας έτσι ώστε να ισχυροποιήσει τους πολίτες χρησιμοποιείται τώρα για να νομιμοποιήσει την εμπορευματοποίηση και την απόσυρση του κράτους.

Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, η αμφιθυμία του φεμινισμού επιλύθηκε προς όφελος του

(νέο)φιλελευθερισμού. Αλλά το άλλο, αλληλέγγυο σενάριο μπορεί να είναι ακόμα ζωντανό. Η τωρινή κρίση δίνει την ευκαιρία να πιάσει κανείς ξανά το νήμα του, να ενώσει ξανά το όνειρο της γυναικείας απελευθέρωσης με το όραμα μιας αλληλέγγυας κοινωνίας. Για αυτόν τον σκοπό, οι φεμινίστριες πρέπει να κόψουμε τον επικίνδυνο δεσμό με τον νεοφιλελευθερισμό και να επανακοιποποιηθούμε τις τρεις “συμβολές” μας για τους δικούς μας στόχους.

Πρώτον, μπορούμε να σπάσουμε τον κρίκο που συνδέει την κριτική μας στον οικογενειακό μισθό και τον ευέλικτο καπιταλισμό, υπερασπιζόμενοι μια μορφή ζωής που απόκεντροποιεί την πληρωμένη εργασία και δίνει αξία σε μη-πληρωτές εργασίες, συμπεριλαμβανομένης – αλλά όχι μόνο – της φροντίδας. Δεύτερον, μπορούμε να καλύψουμε το διάστημα μεταξύ της κριτικής μας στον οικονομισμό και τις πολιτικές ταυτότητας ενσωματώνοντας τον αγώνα για την μετατροπή μιας ιεραρχικής δομής βασισμένης σε ανδροκρατούμενες πολιτιστικές αξίες στον αγώνα για οικονομική δικαιοσύνη. Τέλος, μπορούμε να κόψουμε τον ψεύτικο δεσμό μεταξύ της κριτικής μας στη γραφειοκρατία και τον φονταμενταλισμό της ελεύθερης αγοράς αν ανακτήσουμε την ευθύνη της συμμετοχικής δημοκρατίας σαν το μέσο για την ενδυνάμωση των απαραίτητων δημόσιων δυνάμεων για τον περιορισμό του κεφαλαίου για το καλό της δικαιοσύνης.

πηγή: The Guardian

Διαβάστε Επίσης:

Ντιάνα, κυνηγός οδηγών

της Σίσσης Πετράκου

Πριν λίγες μέρες έκανε το γύρο του κόσμου μια είδηση από το Μεξικό: «η αστυνομία αναζητά την Ντιάνα», τη γυναίκα που εκδικείται με μια σφαίρα τους βιαστές γυναικών. Στην ίδια είδηση, παρουσιάζεται ο εισαγγελέας της Πολιτείας της Τσιουάουα να δηλώνει ότι «οι μεξικανικές αρχές αναζητούν τη γυναίκα δολοφόνο, που σκότωσε δύο οδηγούς λεωφορείων στη πόλη Σιουδάδ Χουάρες...